

គោលការណ៍ វ័យរ (CARE)

សម្រាប់អភិបាលកិច្ចទិន្នន័យ

ជនជាតិដើមភាគតិច

ការរួមបញ្ចូលគ្នាកាន់តែខ្លាំងឡើងនៃហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធរបច្ចេកវិទ្យានិងការតភ្ជាប់ឌីជីថលបានបង្កើននូវគុណតម្លៃនៃទិន្នន័យនៅទូទាំងពិភពលោក។

មិនថាចំណេះដឹងដែលមានស្រាប់ត្រូវបានបង្កើតទៅជាទម្រង់ឌីជីថល ឬទិន្នន័យថ្មីដែលមានប្រភពដើមជាទម្រង់ឌីជីថលស្រាប់ (born digital) ក៏ដូចជាលទ្ធផលដែលមានទៅលើការធ្វើសេចក្តីសម្រេច ការបែងចែកធនធាន និងការច្នៃប្រឌិត គឺគួរឱ្យកត់សំគាល់។ ទិន្នន័យមានភាពជាប់ពាក់ព័ន្ធសំខាន់ៗទៅនឹងសមត្ថភាពរបស់ជនជាតិដើមភាគតិចក្នុងការអនុវត្តសិទ្ធិបុគ្គល និងសិទ្ធិសមូហភាពក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចដោយខ្លួនឯង។ ជនជាតិដើមភាគតិចជារៀងៗ មិនត្រូវបានគេរាប់បញ្ចូលក្នុងវេទិកានៃការសម្រេចចិត្តនោះទេ ហើយចំណេះដឹងរបស់ពួកគេត្រូវបានលុបបំបាត់ នៅពេលដែលចំណេះដឹងទាំងនោះមាននៅក្នុងផ្នែកមួយនៃប្រពៃណីប្រាប់គ្នាតែប៉ុណ្ណោះ។ សេចក្តីប្រកាសរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិស្តីអំពីសិទ្ធិរបស់ជនជាតិដើមភាគតិច (UNDRIP) បានបញ្ជាក់ថាថ្មីអំពីសិទ្ធិរបស់ជនជាតិដើមភាគតិចក្នុងការធ្វើអភិបាលកិច្ចដោយខ្លួនឯង និងសិទ្ធិអំណាចក្នុងការគ្រប់គ្រងបេតិកភណ្ឌវប្បធម៌របស់ពួកគេ ដែលបានបង្កប់ទុកនៅក្នុងភាសា ចំណេះដឹង ការអនុវត្ត រចនាសម្ព័ន្ធនិងទឹកដីរបស់ពួកគេ (ឧ. ទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិច)។ ទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិច ដែលរួមបញ្ចូលទិន្នន័យដែលត្រូវបានប្រមូលដោយរដ្ឋាភិបាល ព្រមទាំងស្ថាប័ននានាអំពីជនជាតិដើមភាគតិច និង ទឹកដីរបស់ពួកគេ គឺពិតជាមានភាពចាំបាច់ណាស់សម្រាប់សមត្ថភាពរបស់ជនជាតិដើមភាគតិចក្នុងការយល់ដឹងអំពីសិទ្ធិមនុស្សរបស់ពួកគេ ព្រមទាំងទិន្នន័យខុសត្រូវទៅលើការបង្កើតទាំងអស់។

អធិបតេយ្យភាពទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិចពង្រឹងសិទ្ធិក្នុងការចូលរួមធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្តដែលស្របទៅនឹងគុណតម្លៃរបស់ជនជាតិដើមភាគតិច និងផលប្រយោជន៍ជាសមូហភាព។

ចលនាឆ្ពោះទៅកាន់ទិន្នន័យបើកទូលាយ និងវិទ្យាសាស្ត្របើកទូលាយនាពេលបច្ចុប្បន្ននេះ មិនមានការរក្សាភ្ជាប់ជាមួយសិទ្ធិ និងផល ប្រយោជន៍របស់ជនជាតិដើមភាគតិចបានពេញលេញនោះទេ។ គោលការណ៍ដែលមានស្រាប់នៅក្នុងចលនាទិន្នន័យបើកទូលាយ (ឧ. FAIR: អាចរកបាន, អាចចូលប្រើប្រាស់បាន, អន្តរកម្មបាន, អាចប្រើប្រាស់ឡើងវិញបាន) ផ្តោតជាចម្បងទៅលើចរិតលក្ខណៈរបស់ទិន្នន័យដែលនឹងជួយសម្រួលដល់ការកើនឡើងនៃការចែកចាយទិន្នន័យក្នុងចំណោមអង្គការនានាដោយពុំខ្វល់អំពីភាពខុសគ្នានៃតម្លៃអំណាច និងបរិបទប្រវត្តិសាស្ត្រ។ ការសង្កត់ធ្ងន់តែទៅលើការចែកចាយកាន់តែច្រើននៃទិន្នន័យតែមួយមុខបង្កើតឱ្យមានភាពតានតឹងដល់ក្រុម ជនជាតិដើមភាគតិចដែលអះអាងថានឹងបង្កើនការគ្រប់គ្រងទៅលើការអនុវត្តនិងការប្រើប្រាស់ទិន្នន័យ និងចំណេះដឹងនៃជនជាតិដើមភាគតិចសម្រាប់អត្ថប្រយោជន៍ជាសមូហភាព។

ការណ៍នេះរួមបញ្ចូលទាំងសិទ្ធិក្នុងការបង្កើតគុណតម្លៃពីទិន្នន័យរបស់ជនជាតិដើមភាគតិច តាមមធ្យោបាយដែលមានមូលដ្ឋាននៅក្នុងទស្សនៈពិភពលោករបស់ជនជាតិដើមភាគតិច និងស្វែងយល់ពីឱកាសនៅក្នុងសេដ្ឋកិច្ចចំណេះដឹង (Knowledge economy)។ គោលការណ៍ វ័យរ (CARE Principles) ចំពោះអភិបាលកិច្ចទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិច គឺផ្តោតលើមនុស្ស និងគោលបំណង ដែលឆ្លុះបញ្ចាំងអំពីតួនាទីសំខាន់នៃទិន្នន័យដើម្បីធ្វើអោយការច្នៃប្រឌិត និងការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់ជនជាតិដើមភាគតិចកាន់តែប្រសើរទៅមុខ។ គោលការណ៍ទាំងនេះបំពេញបន្ថែមទៅលើគោលការណ៍ វ័យរ (FAIR Principles) ដែលមានស្រាប់ (www.go-fair.org) ដែលលើកទឹកចិត្តដល់ការបើកទូលាយ និងចលនាទិន្នន័យ ដ៏ទៃទៀតឱ្យពិចារណាទាំងមនុស្ស និងគោលបំណង ក្នុងការតស៊ូមតិ និងការតាមស្វែងរករបស់ពួកគេ។

Research Data Alliance International Indigenous Data Sovereignty Interest Group. (September 2019). "CARE Principles for Indigenous Data Governance." The Global Indigenous Data Alliance. GIDA-global.org

គោលការណ៍ CARE

○ Indigenous Data Governance Principles

អត្ថប្រយោជន៍សមូហភាព (C = Collective Benefit)

ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីទិន្នន័យគួរតែត្រូវបានរៀបចំឡើង និងមានមុខងារតាមអ្វីដែលអាចឱ្យក្រុមជនជាតិដើមភាគទទួលបានអត្ថប្រយោជន៍ពីទិន្នន័យ។

C1

សម្រាប់ការបង្កើតថ្មី និងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយបរិយាប័ន្ន

រដ្ឋាភិបាល និងស្ថាប័ននានា ត្រូវតែគាំទ្រយ៉ាងសកម្មដល់ការប្រើប្រាស់ និងប្រើប្រាស់ឡើងវិញនូវ ទិន្នន័យដោយសហគមន៍និងប្រជាជាតិនៃជនជាតិដើមភាគតិចនានា ដោយជួយសម្រួលដល់ការ បង្កើតនៃមូលដ្ឋានគ្រឹះសម្រាប់ការបង្កើតថ្មីរបស់ជនជាតិដើមភាគតិច ការឱ្យតម្លៃ ព្រមទាំងការលើក កំពស់ដំណើរការអភិវឌ្ឍន៍ដែលបានកំណត់ដោយខ្លួនឯងក្នុងមូលដ្ឋាន។

C2

សម្រាប់អភិបាលកិច្ចកាន់តែប្រសើរ និងការចូលរួមរបស់ពលរដ្ឋ

ទិន្នន័យជួយបង្កើនការរៀបចំផែនការ ការអនុវត្តន៍ និងការវាយតម្លៃទៅលើដំណើរការដែលគាំទ្រដល់តម្រូវការសេវាកម្មនិងគោលនយោបាយរបស់សហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិច។ ទិន្នន័យក៏អនុញ្ញាតឱ្យមានការចូលរួមរវាងមុនរវាងពលរដ្ឋស្ថាប័ន និងរដ្ឋាភិបាល ដើម្បី ធ្វើឱ្យប្រសើរឡើងនូវការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្ត។ ការប្រើប្រាស់ទិន្នន័យបើកទូលាយប្រកបដោយសីលធម៌មានសមត្ថភាពធ្វើឱ្យប្រសើរឡើងនូវតម្លាភាព និងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចចិត្តដោយផ្តល់ឱ្យសហគមន៍និងប្រជាជាតិជនជាតិដើមភាគតិចនូវការយល់ដឹងកាន់តែច្បាស់អំពីប្រជាជន ទឹកដី និងធនធានរបស់ពួកគេ។ វាក៏អាចផ្តល់នូវការយល់ដឹងកាន់តែទូលំទូលាយទៅលើគោលនយោបាយ និងកម្មវិធីរបស់ភាគីទីបីដែលជះឥទ្ធិពលដល់ក្រុមជនជាតិដើមភាគតិចផងដែរ។

C3

សម្រាប់លទ្ធផលប្រកបដោយសមធម៌

ទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិចត្រូវបានផ្អែកលើមូលដ្ឋានតម្លៃសហគមន៍ដែលបន្តពង្រីកដល់សង្គមជាទូទៅ។ រាល់តម្លៃដែលបានបង្កើតពីទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិចគួរតែផ្តល់ផលប្រយោជន៍ដល់សហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិចក្នុងលក្ខណៈសមធម៌ និងចូលរួមចំណែកដល់សេចក្តីប្រាថ្នារបស់ជនជាតិដើមភាគតិចចំពោះសុខុមាលភាព។

គោលការណ៍ CARE

○ Indigenous Data Governance Principles

សិទ្ធិអំណាចក្នុងការត្រួតពិនិត្យ (A = Authority to Control)

សិទ្ធិរបស់ជនជាតិដើមភាគតិច និងជនប្រយោជន៍នានាក្នុងទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិចត្រូវតែមានការទទួលស្គាល់ និងត្រូវតែផ្តល់សិទ្ធិអំណាចឱ្យពួកគេអាចត្រួតពិនិត្យលើទិន្នន័យទាំងនោះ។ អភិបាលកិច្ចទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិច អនុញ្ញាតឱ្យក្រុមជនជាតិដើមភាគតិច និងស្ថាប័នគ្រប់គ្រងកំណត់របៀបដែលជនជាតិដើមភាគតិច ក៏ដូចជា ដីធ្លី ដែនដី ធនធាន ចំណេះដឹង និងសុចនាករនានានៃភូមិសាស្ត្ររបស់ជនជាតិដើមភាគតិច ត្រូវបានតំណាង និងកំណត់បង្ហាញនៅក្នុងទិន្នន័យ។

A1

ទទួលស្គាល់សិទ្ធិ និងជនប្រយោជន៍

ជនជាតិដើមភាគតិចមានសិទ្ធិ និងជនប្រយោជន៍ទាំងចំណេះដឹង និងទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិច។ ជនជាតិដើមភាគតិចមានសិទ្ធិសមូហភាព និងសិទ្ធិបុគ្គលក្នុងការទទួលបានការយល់ព្រមដោយសេរី ជាមុន និងការជូនដំណឹងនៅក្នុងការប្រមូលនិងប្រើប្រាស់ទិន្នន័យទាំងនោះរួមមានទាំងការបង្កើតគោលនយោបាយទិន្នន័យ និងពិធីសារសម្រាប់ការប្រមូលផងដែរ។

A2

ទិន្នន័យសម្រាប់អភិបាលកិច្ច

ជនជាតិដើមភាគតិចមានសិទ្ធិទទួលបានទិន្នន័យដែលពាក់ព័ន្ធនឹងទស្សនៈពិភពលោករបស់ពួកគេ និងផ្តល់ភាពអង់អាចដល់ការធ្វើសេចក្តីសម្រេចដោយខ្លួនឯង និងអភិបាលកិច្ចដោយខ្លួនឯងប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព។ ទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិចត្រូវតែផ្តល់ជូន និងអនុញ្ញាតអោយប្រជាជាតិនៃជនជាតិដើមភាគតិចនិងសហគមន៍នានាអាចចូលទៅដំណើរការបានដើម្បីគាំទ្រដល់អភិបាលកិច្ចជនជាតិដើមភាគតិច។

A3

អភិបាលកិច្ចនៃទិន្នន័យ

ជនជាតិដើមភាគតិចមានសិទ្ធិក្នុងការបង្កើតពិធីសារអភិបាលកិច្ចវប្បធម៌សម្រាប់ ទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិច និងក្លាយជាអ្នកនាំមុខដ៏សកម្មនៅក្នុងការយកចិត្តទុកដាក់ត្រួតពិនិត្យ និងការចូលប្រើប្រាស់ទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិច ជាពិសេសនៅក្នុងបរិបទនៃចំណេះដឹងជនជាតិដើមភាគតិច។

Research Data Alliance International Indigenous Data Sovereignty Interest Group. (September 2019). "CARE Principles for Indigenous Data Governance." The Global Indigenous Data Alliance. GIDA-global.org

គោលការណ៍ CARE

Indigenous Data Governance Principles

ទំនួលខុសត្រូវ (R = Responsibility)

ចំពោះអ្នកដែលធ្វើការជាមួយទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិច គឺមានទំនួលខុសត្រូវមួយក្នុងការចែករំលែកអំពីរបៀបដែលទិន្នន័យទាំងនោះត្រូវបានប្រើប្រាស់ដើម្បីគាំទ្រដល់ការស្វ័យសម្រេចរបស់ជនជាតិដើមភាគតិចនិងផលប្រយោជន៍សមូហភាពរបស់ពួកគេ។ គណនេយ្យភាព ទាមទារឱ្យមានកំស្ដីគ្នាដែលមានអត្ថន័យនិងដោយចំហនៃការខិតខំប្រឹងប្រែងទាំងនេះ និងអត្ថប្រយោជន៍បន្ថែមនានាដល់ជនជាតិដើមភាគតិច។

R1

សម្រាប់ទំនាក់ទំនងដែលវិជ្ជមាន

ការប្រើប្រាស់ទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិចនឹងមិនអាចសម្រេចទៅបាននោះទេ លុះណាតែការប្រើប្រាស់នោះភ្ជាប់ទៅនឹងទំនាក់ទំនងដែលមានមូលដ្ឋានលើការគោរព បដិភាព ការជឿទុកចិត្ត និងការយល់នៃគ្នានិងគ្នា ដូចដែលបានកំណត់ដោយក្រុមជនជាតិដើមភាគតិចបានរណាដែលទិន្នន័យទាំងនោះពាក់ព័ន្ធ។ ចំពោះអ្នកដែលធ្វើការជាមួយទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិចមានទំនួលខុសត្រូវក្នុងការធានាថា ការបង្កើត ការបកប្រែ និងការប្រើប្រាស់នៃទិន្នន័យទាំងនោះ មានការគោរពចំពោះសេចក្តីថ្លៃថ្នូររបស់ប្រជាជាតិ និងសហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិច។

R2

សម្រាប់ការពង្រីកសមត្ថភាពនិងលទ្ធភាព

ការប្រើប្រាស់ទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិចទាក់ទងនឹងការទទួលខុសត្រូវរវាងគ្នាដើម្បីបង្កើនអក្ខរកម្មទិន្នន័យនៅក្នុងសហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិច និងដើម្បីគាំទ្រដល់ការអភិវឌ្ឍកម្លាំងពងកម្មផ្នែកទិន្នន័យជនជាតិដើមភាគតិច និងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធដីថ្នលដើម្បីជួយដល់ការបង្កើត ការប្រមូល ការគ្រប់គ្រង សន្តិសុខ អភិបាលកិច្ច និងការអនុវត្តនៃទិន្នន័យ។

R3

សម្រាប់ភាសា និងទស្សនៈពិភពលោករបស់ជនជាតិដើមភាគតិច

ធនធានត្រូវតែផ្តល់ដើម្បីបង្កើតទិន្នន័យដែលមានមូលដ្ឋានលើភាសា ទស្សនៈពិភពលោក និងបទពិសោធន៍រស់នៅ (រាប់បញ្ចូលទាំងគុណតម្លៃ និងគោលការណ៍) របស់ជនជាតិដើមភាគតិច។

Research Data Alliance International Indigenous Data Sovereignty Interest Group. (September 2019). "CARE Principles for Indigenous Data Governance." The Global Indigenous Data Alliance. GIDA-global.org

គោលការណ៍ CARE

○ Indigenous Data Governance Principles

សីលធម៌ (E= Ethics)

សិទ្ធិនិងសុខុមាលភាពរបស់ជនជាតិដើមភាគតិចគួរតែជាគ្រឹះនៃការអនុវត្តគោលការណ៍នៃវដ្តជីវិតទិន្នន័យ និងប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីទិន្នន័យ។

E1

ដើម្បីកាត់បន្ថយគ្រោះថ្នាក់ និងទទួលបានអត្ថប្រយោជន៍ជាអតិបរមា

ទិន្នន័យដែលត្រឹមត្រូវតាមសីលធម៌ គឺជាទិន្នន័យដែលមិនធ្វើឱ្យមានភាពអាម៉ាស់ ឬបង្ហាញជនជាតិដើមភាគតិច ឬវប្បធម៌ ឬចំណេះដឹងរបស់ជនជាតិដើមភាគតិច ក្នុងន័យដែលធ្វើឱ្យមានឱនភាពនោះទេ។ ទិន្នន័យដែលត្រឹមត្រូវតាមសីលធម៌ ត្រូវបានប្រមូល និងប្រើប្រាស់តាមវិធីដែលស្របជាមួយនឹងក្របខ័ណ្ឌសីលធម៌ជនជាតិដើមភាគតិច និងជាមួយសិទ្ធិដែលបានបញ្ជាក់ដោយអង្គការសហប្រជាជាតិស្តីអំពីសិទ្ធិរបស់ជនជាតិដើមភាគតិច (UNDRIP)។ ការវាយតម្លៃលើផលប្រយោជន៍ និងគ្រោះថ្នាក់ដែលប្រកបដោយសីលធម៌ គួរតែត្រូវបានធ្វើដោយទស្សនៈនៃប្រជាជន ប្រជាជាតិ ឬសហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិចទៅកាន់បុគ្គលណាដែលទិន្នន័យទាំងនោះពាក់ព័ន្ធ។

E2

ដើម្បីយុត្តិធម៌

ដំណើរការដែលត្រឹមត្រូវតាមសីលធម៌ដោះស្រាយអតុល្យភាពនៃអំណាច ធនធាន និងរបៀបដែលកត្តាទាំងនេះជះឥទ្ធិពលដល់ការបញ្ចេញមតិរបស់ជនជាតិដើមភាគតិច និងសិទ្ធិមនុស្ស។ ដំណើរការដែលត្រឹមត្រូវតាមសីលធម៌ត្រូវតែរាប់បញ្ចូលអ្នកតំណាងមកពីសហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិចដែលពាក់ព័ន្ធ។

E3

ដើម្បីការប្រើប្រាស់នាពេលអនាគត

អភិបាលកិច្ចទិន្នន័យគួរតែពិចារណាអំពីសក្តានុពលនៃការប្រើប្រាស់ និងគ្រោះថ្នាក់ដែលអាចកើតមាននាពេលអនាគត ដោយផ្អែកលើក្របខណ្ឌសីលធម៌ដែលមានមូលដ្ឋានលើគុណតម្លៃ និងគោលការណ៍នានារបស់សហគមន៍ជនជាតិដើមភាគតិចដែលពាក់ព័ន្ធ។ ទិន្នន័យមេ (Metadata) គួរតែប្រាប់ឱ្យដឹងនូវប្រភពដើមនិងគោលបំណង ព្រមទាំងដែនកំណត់ផ្សេងៗ ឬកាតព្វកិច្ចនានាក្នុងការប្រើប្រាស់ក្នុងលក្ខណៈបន្ទាប់បន្សំដោយរាប់បញ្ចូលទាំងបញ្ហានៃការយល់ព្រមនានាផងដែរ។